

УДК 910.1+911.2+911.3 (477)

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>

Руденко Л. Г., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5213-4973>,
Лісовський С. А., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0435-6405>,
Маруняк Є. О., ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1430-9175>,
Голубцов О. Г., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8155-132X>,
Дронова О. Л., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1877-9425>,
Мозговий А. А., ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3940-163X>,
Чехній В. М., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-6883>,
Фаріон Ю. М., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8385-5394>,
Варуха А. В., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5905-1107>.

Інститут географії Національної академії наук України, Київ

Аналіз стратегій регіонального і місцевого розвитку України на шляху досягнення «Цілей 2030»¹

У XXI ст. людство все частіше стикається з наслідками нераціонального природокористування, створених соціальних і культурних цінностей, намагаючись знайти нову «матрицю» свого подальшого руху. Такі пошуки розпочались ще в XX ст., починаючи з доповідей Римського клубу та «Порядку денного на XXI ст.». У 2015 р. новою рамкою глобального рівня стали 17 Цілей сталого розвитку та відповідні завдання для досягнення кожної з них. Зважаючи на національні пріоритети, зазначені Цілі були згодом адаптовані в багатьох країнах світу, з перспективою наскрізного впровадження в практику управління на всіх рівнях. В Україні адаптовані Цілі були затверджені Указом Президента у 2019 р. та мають знайти відображення у стратегіях та планах, розроблених на новий програмний період. У статті представлено аналіз успішності цього процесу щодо стратегій соціально-економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях. Виявлено низку прогалин насамперед у забезпеченні екологічної складової сталого розвитку, а також репрезентації Цілей 2030 в цілому. Їх усунення має відбуватись за підтримки експертних наукових кіл і з акцентом на освіту та просвіту в сфері сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, цілі сталого розвитку, стратегії регіонального розвитку, прогалини.

UDC 910.1+911.2+911.3 (477)

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>

Rudenko, L. H., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5213-4973>,
Lisovskyi, S. A., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0435-6405>,
Maruniak, Eu. O., ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1430-9175>,
Golubtsov, O. G., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8155-132X>,
Dronova, O. L., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1877-9425>,
Mozghovyi, A. A., ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3940-163X>,
Chekhnii, V. M., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-6883>,
Farion, Yu. M., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8385-5394>,
Varukha, A. A., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5905-1107>

Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Analysis of Regional and Local Development Strategies of Ukraine on the Way to Achieving the “2030 Goals”

In the XXI century humanity is facing increasingly frequent consequences of irrational use of nature, distorted social and cultural values, trying to find a new “matrix” of their further progression. Such searches began in the twentieth century, beginning with the reports of the Club of Rome and the Agenda for the 21st century. In 2015, 17 Sustainable Development Goals, and related objectives to achieve each of them, became

¹ Дослідження виконано в рамках Цільової комплексної міждисциплінарної програми наукових досліджень НАН України з проблем сталого розвитку та раціонального природокористування в умовах глобальних змін навколишнього середовища на 2020—2024 роки.

the new framework of the global level. Considering national priorities, these Goals have subsequently had been adapted around the world, with the prospect of end-to-end implementation in governance practice at all levels. In Ukraine, the adapted Goals were approved by Presidential Decree in 2019 and should be reflected in the strategies and plans developed for the new programming period. The article presents an analysis of the success of this process concerning socio-economic development strategies at the regional and local levels. Some gaps have been identified, primarily in ensuring the environmental component of sustainable development, as well as representation of the 2030 Goals as a whole. Overcoming them should be supported by research and development structures and with an emphasis on education and training in the field of sustainable development.

Keywords: *sustainable development, sustainable development goals, regional development strategies, gaps.*

Актуальність теми дослідження

У вересні 2015 р. в ході 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН відбувся Саміт зі сталого розвитку, на якому було ухвалено «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (далі — «Цілі 2030»). Сконцентровані в 17 цілях (далі — ЦСР) 169 завдань визначили подальші кроки світового співтовариства на шляху до практичного впровадження головної Парадигми XXI століття.

«Цілі 2030» було адаптовано для України у відповідній Національній доповіді [1], де конкретизовано операційні цілі і завдання, обґрунтовано індикатори, які дозволяють контролювати стан виконання цілей на визначені періоди. 30 вересня 2019 р. Президент України підписав Указ «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [2].

Орієнтири, визначені в «Цілях 2030» є принципово важливими для України. Перед нашою державою стоїть багато викликів на шляху до сталого розвитку, існують значні диспропорції в просторовому розвитку, гостроті прояву економічних, соціальних, екологічних проблем [3]. Досягнення мети актуалізує питання оптимізації

управління просторовим розвитком держави з урахуванням рамкових можливостей, потенціалу регіонів та інших детермінант їхнього розвитку як складових компонентів в структурі просторового розвитку країни, налагодження оптимальних функціональних зв'язків в рамках єдиної державної стратегії просторового розвитку.

Однією із ланок процесу оптимізації є здійснення в Україні адміністративно-територіальної реформи, в ході якої відбувається децентралізація влади, перерозподіл повноважень, фінансових потоків між центром і регіонами. У цьому контексті принципово важливими є реформи на рівні локальних адміністративно-територіальних одиниць, утворення територіальних громад, забезпечення їхньої спроможності, ефективності, як фундаменту практичного переходу до сталого розвитку на рівні адміністративно-територіальних одиниць вищого рівня — укрупнених районів, регіонів і країни в цілому. У зв'язку з цим актуалізуються питання якнайповнішої імплементації завдань ЦСР в документи, що визначають стратегії розвитку України та її регіонів різного рангу.

Стан вивчення питання, основні праці

У країнах Європейського Союзу (далі — ЄС) передумови для появи Порядку денного на XXI ст., власне парадигми сталого розвитку, були закладені ще в другій половині XX ст. Відповідно, починаючи з 90-х років відбулось стрімке зростання кількості дослідницьких проєктів, а також досить швидке формування національного законодавства в цій галузі і рекомендацій для розробки стратегій сталого розвитку [4]. Дещо пізніше почалось створення так званих платформ для забезпечення сталого розвитку, де концентруються значні бази знань щодо існуючих на глобальному, макрорегіональному, національному рівнях підходів, стратегій та індикато-

рів. Однією з перших подібних платформ стала Європейська мережа сталого розвитку (ESDN) — неформальна мережа державних структур і експертів, що займаються питаннями сталого розвитку, започаткована в 2002 р. Згодом кількість подібних ресурсів збільшилась, особливо після презентації «Цілей 2030» та появи веб-ресурсу для їхнього моніторингу під егідою ООН [5].

Слід також зазначити, що прийняті «Цілі 2030» спричинили докорінне «перезавантаження» як дослідницького, так політичного дискурсу. Так, на рівні ЄС рефлексією на глобальні цілі став документ відомий в Україні як «Європейський зелений курс», де визначено на-

прями інклюзивного і екологічного переходу на шляху забезпечення добробуту та безпеки населення [6].

Проблематика сталого розвитку в Україні та її окремі аспекти вже тривалий час є предметом наукових досліджень фахівців, що представляють суспільні, природничі, технічні науки. Географія, виходячи з специфіки об'єктно-предметних напрямів своїх наукових пошуків, посідає провідні позиції в дослідженні регіональних аспектів забезпечення сталого розвитку [7].

Зокрема в Інституті географії НАН України фундаментом для зазначених досліджень стали значні масиви розробок з проблематики раціонального природокористування. На замовлення Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України Інститут географії НАН України двічі готував аналітичні доповіді, в яких було проаналізовано стан впровадження в Україні рішень самітів у Ріо-де-Жанейро та Йоганнесбурзі [8–9]. Результати досліджень були також висвітлені в низці монографій [10–12]. У 2016–2017 рр. було підготовлено проект «Стратегії сталого роз-

витку України до 2030 р.» та «Національний план дій до 2030 р.» [13].

Однак здійснення адміністративно-територіальної реформи, утворення об'єднаних територіальних громад і укрупнених районів вимагають проведення додаткових досліджень, зокрема аналізу стратегій регіонального та місцевого розвитку. Можливості оптимізації планування просторового розвитку України і практичного забезпечення сталого просторового розвитку регіонів країни в значній мірі залежать від подальшого вдосконалення нормативно-правової бази їх забезпечення, зокрема стратегій розвитку та ступеня імплементації в зазначених стратегіях завдань ЦСР.

Метою статті є репрезентація результатів аналізу щодо ступеня інтегрованості «Цілей 2030» в розроблених для нового програмного періоду (2021–2027 рр.) стратегій соціально-економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях, виявлення основних прогалин, що мають місце в цій сфері.

Основні методи, що були використанні під час проведення цього дослідження — це SWOT- і GAP-аналіз.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Аналіз стратегій регіонального розвитку

Аналіз стратегій розвитку регіонів у програмному періоді 2021–2027 рр. здійснювався з урахуванням основних засад політики регіонального розвитку, положень «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.» [14], а також в розрізі «Цілей 2030», затверджених Указом Президента України 722/2019.

Відповідно до «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.», стратегічна мета державної регіональної політики до 2027 р. має бути досягнута на основі трьох стратегічних цілей:

1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому і просторовому вимірах.

2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.

3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування.

Кожна з перелічених стратегічних цілей містить низку завдань, структурованих за оперативними цілями та напрямками, які, в свою чергу, можуть бути основою для досягнення «Цілей 2030». Водночас ступінь і підходи до відображення пріоритетів на регіональному рівні є різ-

ними і потребують ретельного аналізу та вдосконалення. Подальший аналіз ґрунтувався на матриці співставлень стратегічних і оперативних цілей розвитку в регіонах України з «Цілями 2030» задля визначення ступеня інтегрованості останніх.

Таким чином, було визначено особливості пріоритетизації напрямів розвитку регіонів, зважаючи на наявний територіальний капітал, транспортно-географічне положення, геополітичні впливи різної інтенсивності. Це дало змогу оцінити переваги і прогалини такого вибору в контексті «Цілей 2030» (*табл. 1*). Загальна кількість цілей, представлених в стратегіях соціально-економічного розвитку регіонів України, охоплених дослідженням, становить 97, в середньому — чотири цілі в кожній області, у восьми областях — п'ять цілей.

У ході аналізу було згруповано близькі за змістом цілі, що в цілому дозволило сформувати 14 напрямів. Вагові коефіцієнти відповідали рівню пріоритетності цілі, від п'яти балів за перший пріоритет до одного балу — за останній. У підсумку, очікувано більш пріоритетними виявились цілі, що можуть біти віднесені до економічної

складової сталого розвитку, зокрема пов'язані зі смарт-спеціалізацією, інноваціями, конкурентоспроможністю, сталою регіональною економікою. Згадані цілі отримали головний пріоритет в 14

регіонах, друге і третє місця — відповідно в шести і п'яти регіонах, та, тією чи іншою мірою, опрацьовані в усіх стратегіях. Отже, йдеться про виражену роль в регіональному розвитку Цілі 6.

Таблиця 1.

Аналіз пріоритетності стратегічних цілей стратегій розвитку регіонів України (2021—2027рр.)²

№	Цілі регіональних стратегій	Пріоритет цілі / кількість цілей					Разом	Сумарний бал
		1	2	3	4	5		
1	Конкурентоспроможність економіки, інновації, смарт-спеціалізація	14	6	5	4	1	30	118
2	Людський потенціал / капітал, якість життя	6	6	5	2		19	73
3	Екологічна безпека, якісне навколишнє середовище		3	2	6	2	13	32
4	Збалансований територіальний/просторовий розвиток		3	5			8	27
5	Ефективне самоврядування / управління / спроможні громади		1	2	2	2	7	16
6	Розвиток інфраструктури в т. ч. туристичної і туристичної привабливості		3	1		1	5	16
7	Стойка/стала економіка	3					3	15
8	Безпечне середовище існування (соціально-економічні аспекти)		2	2			4	14
9	Новий / сталий соціально-гуманітарний розвиток	1		1			2	8
10	Розвиток сільських / гірських територій			1		1	2	4
11	Транскордонне співробітництво				1		1	2
12	Сприятливий інвестиційний клімат				1		1	2
13	Національна ідентичність				1		1	2
14	Експортоорієнтовані галузі, пріоритетний розвиток					1	1	1
Всього — кількість цілей/сума балів		24/120	24/96	24/72	17/34	8/8	97/330	330

Другою за вагомістю виявилась соціальна складова, виражена у стратегіях через категорії людського потенціалу, людського капіталу, якості життя. Подібні цілі опинились на першому і другому місцях у 12 регіонах.

На жаль, вирішення проблем збереження навколишнього середовища (забезпечення екологічної безпеки, якісних умов навколишнього середовища) отримало лише третій за значенням пріоритет. Водночас перевагою слід вважати помітну роль таких цілей як «Збалансований територіальний/просторовий розвиток» і «Ефективне самоврядування / управління / спроможні громади», що відповідає 11-й глобальній цілі.

Аналіз стратегій місцевого розвитку

Органи місцевого самоврядування базового рівня в Україні у контексті децентралізації публічної влади отримали більше повноважень та фінансових ресурсів для забезпечення збалансованого місцевого розвитку. З огляду на це, стратегічне планування на рівні територіальних громад

Особливими є цілі регіональної стратегії Луганської області, де внаслідок окупації та військових дій актуальними є питання безпеки, відновлення критичної інфраструктури, формування національної ідентичності та інформаційного простору.

Серед інших стратегічних цілей можна відмітити такі крос-тематичні напрями як розвиток сільських та гірських територій, експортоорієнтованих галузей, туризму тощо.

Загальну інформацію щодо інтеграції «Цілей 2030» у регіональних стратегіях представлено на **рис. 1.**

набуло якісно нового значення. Цьому сприяло впровадження прямих міжбюджетних відносин органів місцевого самоврядування базового рівня з державним бюджетом. Стимулюючим фактором, що спричинив необхідність впровадження в територіальних громадах принципів стратегічно-

² Без м. Києва і тимчасово окупованих АР Крим та м. Севастополь.

ПРОЕКЦІЯ ЦІЛЕЙ 2030 У СТРАТЕГІЯХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ (2021-2027)

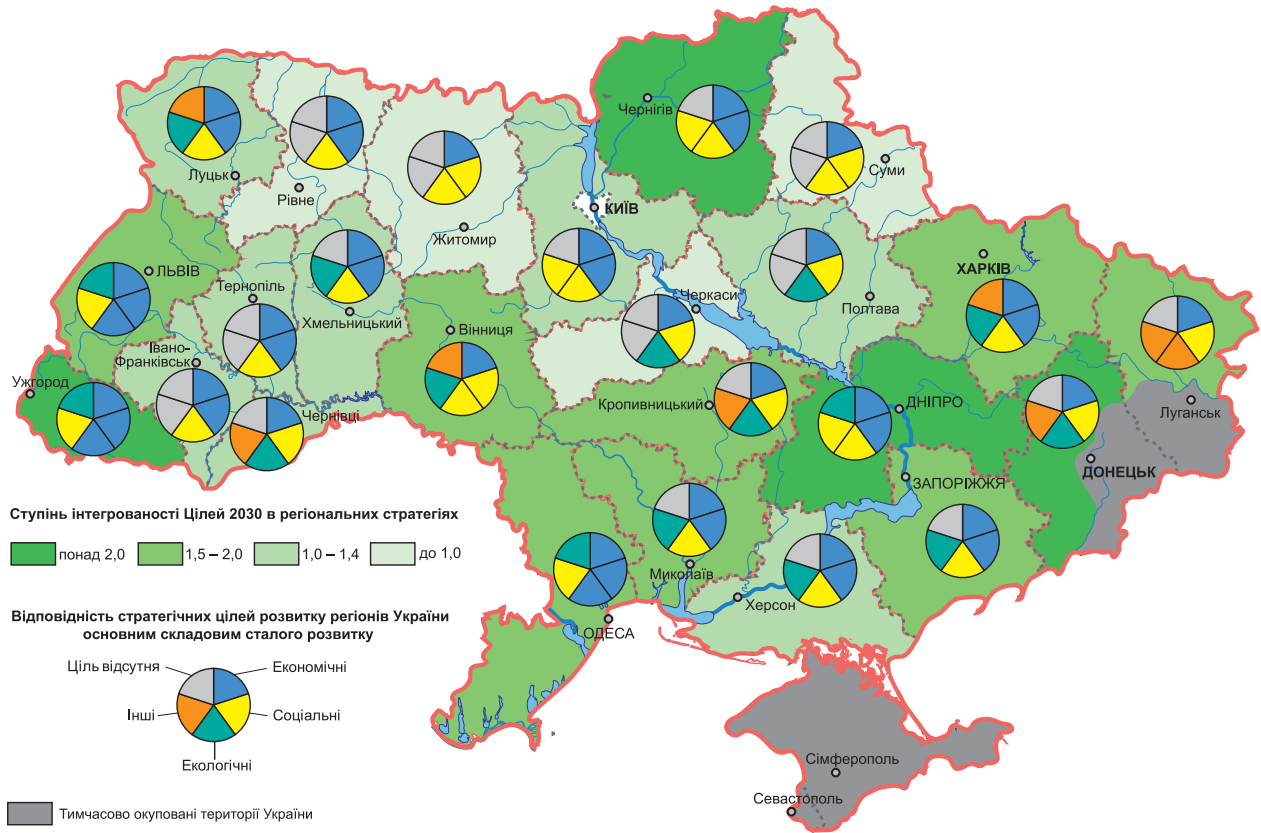

Рис. 1. «Цілі 2030» у стратегіях соціально-економічного розвитку регіонів України

го планування (горизонт планування — 7 років), була зміна підходів до здійснення державної регіональної політики зокрема в царині фінансування державних програм.

Більшість стратегій розвитку громад розроблялась в рамках міжнародних проектів і за підтримки міжнародних організацій (USAID, U-LEAD та ін.). Розробка стратегій спиралась на усталені методики, з врахуванням і узгодженням цілей «Стратегії сталого розвитку України 2025» і стратегії розвитку областей, встановленням зв'язків з «Цілями 2030».

У рамках аналізу стратегій місцевого розвитку розглядалися визначені в них стратегічні цілі, операційні цілі, а також конкретні завдання в межах операційних цілей. Основним об'єктом аналізу було визначено завдання в межах операційних цілей, для яких було визначено відповідність «Цілям 2030» за допомогою таблиць-матриць. Найповніше у стратегіях місцевого розвитку представлено такі ЦСР:

- (3.) Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці.

- (4.) Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.
- (6.) Забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами і санітарією.
- (7.) Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх.
- (9.) Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям.
- (11.) Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів.
- (17.) Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

Вищевказані цілі відображено майже в кожній з проаналізованих стратегій громад і представлені кількома завданнями. У найближчі роки основна увага громад буде спрямована на вирішення найбільш нагальних проблем в соціальній і економічних сферах. Значну увагу в стратегіях

приділено завданням, що стосуються оновлення і розбудови інфраструктури громад. У першу чергу, зусилля громад планується зосередити на розбудові інфраструктури і забезпеченні функціонування економіки, розвитку потужностей для промисловості (ЦСР 9). До цього ж спектру проблем належить розвиток сільського господарства — однієї із провідних галузей економіки багатьох областей. Увага приділятиметься також питанням розвитку інфраструктури: розбудові транспортних та інженерних мереж, організації центрів підтримки підприємництва, залученню інвестицій тощо. З вказаними сферами тісно пов'язані завдання із забезпечення населення робочими місцями. З розвитком інфраструктури пов'язані завдання надійного і безпечного водопостачання, видалення відходів та забезпечення опаленням і електроенергією. Розвиток альтернативної енергетики висвітлено в стратегіях меншою мірою.

Зміщення акценту у всіх стратегіях громад на досягненні цілей 8, 9 і 11 є виправданим. Насамперед це зумовлено занедбанням інфраструктури громад у всіх секторах (транспорт, надання послуг, каналізація, доступ до послуг тощо), що потребує нагального вирішення для створення сталої інфраструктури для забезпечення життєдіяльності громад. Саме розвиток інфраструктури на місцевому рівні, що видно з аналізу документів, вбачається пріоритетним для досягнення економічного розвитку, створення робочих місць. Вирішення інфраструктурних питань зокрема у частині налагодження системи збору відходів, каналізації, розвиток освітніх проектів сприятиме досягненню екологічної безпеки. Саме через непридатний стан чи відсутність організованої системи збору відходів і неналежний стан або взагалі відсутність каналізації виникають екологічні проблеми в громадах.

Значна частина цілей і завдань в стратегіях присвячена забезпеченню розвитку освіти й охорони здоров'я (ЦСР 3, 4). Чималу увагу приділено розвитку партнерських відносин у громадах між різними стейкхолдерами, які зацікавлені в сталому розвитку громад. Наголошується на необхідності створення умов для прозорого доступу до державних послуг та інформації. Ці завдання до певної міри відповідають ЦСР 17 — «Партнерство заради сталого розвитку». Розбудова сильних інституцій та забезпечення миру і справедливості також в пріоритетах багатьох громад. Увага приділяється також подолан-

ню нерівності — у завданнях стратегій передбачена підтримка молоді, пенсіонерів, створення рівних умов для доступу всіх громадян до послуг і соціального забезпечення.

У стратегіях, що було розроблено в рамках міжнародних проектів, включено соціальні, екологічні, економічні цілі, передбачено розвиток здорового способу життя, освіти, стійкої інфраструктури, інклюзивності, збереження екосистем, питання розвитку енергоефективності, партнерства й відкритості в інтересах сталого розвитку. У проаналізованих стратегіях, як правило, наявний високий рівень деталізації заходів, з врахуванням показників реалізації, відповідальних, джерел фінансування, термінів реалізації.

- (2.) Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства. У частині стратегій ця ціль представлена лише загальними завданнями щодо підтримки фермерства в контексті сприяння розвитку сільського господарства.
- (8.) Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх. Вказана ціль представлена в стратегіях переважно завданнями щодо розвитку підприємництва і розвитку малого бізнесу. У більшості стратегій не представлені такі аспекти вказаної цілі як підвищення рівня зайнятості населення чи створення безпечних умов праці.
- (12.) Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва. У більшості стратегій ця ціль представлена лише завданнями, які стосуються збирання і утилізації побутових відходів.
- (16.) Сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях. Вказана ціль представлена переважно завданнями, що належать до сфери покращення діяльності органів місцевої влади. Натомість значно менше розглядаються або взагалі відсутні такі аспекти як боротьба з насильством та корупцією.

Частково представлено такі цілі сталого розвитку (стосуються лише окремих складових стратегій):

- (2.) Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства. У частині стратегій ця ціль представлена лише загальними завданнями щодо підтримки фермерства в контексті сприяння розвитку сільського господарства.
- (8.) Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх. Вказана ціль представлена в стратегіях переважно завданнями щодо розвитку підприємництва і розвитку малого бізнесу. У більшості стратегій не представлені такі аспекти вказаної цілі як підвищення рівня зайнятості населення чи створення безпечних умов праці.
- (12.) Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва. У більшості стратегій ця ціль представлена лише завданнями, які стосуються збирання і утилізації побутових відходів.
- (16.) Сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях. Вказана ціль представлена переважно завданнями, що належать до сфери покращення діяльності органів місцевої влади. Натомість значно менше розглядаються або взагалі відсутні такі аспекти як боротьба з насильством та корупцією.

Виявлення прогалин в стратегіях регіонального і місцевого розвитку

У цілому аналіз стратегій регіонального розвитку показав, що завдання окремих ЦСР в їх стратегічних та операційних цілях імплементовані в недостатній мірі. Загальне системне зауваження щодо цього — недостатній рівень імплементованості завдань, що визначають екологічну складову ЦСР. У жодній із регіональних стратегій розвитку цілі щодо збереження довкілля і покращення екологічної ситуації не було визначено в якості першочергового пріоритету. Тож можна зазначити недостатній рівень імплементованості завдань таких ЦСР:

- (6.) Забезпечення доступності і сталого управління водними ресурсами та санітарією.
- (7.) Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх.
- (13.) Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками.
- (14.) Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку.
- (15.) Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття.

Принципово важливо відзначити недостатній рівень імплементованості завдань цілі 5 «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат». Лише в трьох стратегіях регіонально-

го розвитку містяться операційні цілі, безпосередньо пов'язані з ціллю 5, зокрема в стратегіях областей: Донецької («Всебічний розвиток дітей та молодих дівчат і хлопців»); Тернопільської («Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності»); Чернігівської («Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності»). У стратегіях ще декількох областей містяться операційні цілі, що зі значним ступенем умовності демонструють зв'язок із ціллю 5.

Результати проведеного аналізу демонструють, що в регіональних стратегіях недостатньо уваги також приділено виконанню цілі 17 «Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку». Зокрема положення цілі імплементовані в рамках операційних цілей стратегій розвитку лише п'яти областей: Волинської («Інфраструктурне забезпечення транскордонного співробітництва», «Стимулювання транскордонного співробітництва»), Закарпатської («Розвиток транскордонного співробітництва»), Львівської («Дорожно-транспортна, логістична, транскордонна інфраструктура», «Розвиток міжнародного співробітництва»); Харківської («Упровадження кластерного підходу до побудови смарт-спеціалізованої структури економіки, інтегрованої в глобальні ланцюги створення доданої вартості», «Організація системи залучення та супроводження міжнародних і вітчизняних інвестицій») і Хмельницької («Інтернаціоналізація бізнесу»).

У місцевих стратегіях також було виявлено дисбаланс завдань за стратегічними ціля-

ми. Орієнтація на «інфраструктурну складову» і відсутність розуміння необхідності вжиття першочергових заходів щодо підвищення рівня згуртованості територіальної громади навколо спільних цінностей та пріоритетів є поширеним недоліком стратегій розвитку територіальних громад. Проведений аналіз засвідчив, що в проаналізованих стратегіях місцевого розвитку недостатньо представлені такі цілі сталого розвитку:

- (1.) Подолання бідності. Представлена у формі загальних формулювань щодо необхідності забезпечення соціального захисту населення, а в частині стратегій — взагалі відсутня на рівні окремих завдань. Реалізація цілі виражається переважно в завданнях, пов'язаних зі сприянням підприємництву.
- (5.) Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат. Ціль на рівні окремих завдань відсутня або представлена поодинокими прикладами в дуже загальних формулюваннях, наприклад: «Підтримка активності мешканців і мешканок в особистому розвитку».
- (10.) Скорочення нерівності. На рівні завдань ціль присутня у окремих стратегіях.
- (13.) Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками. Вказана Ціль на рівні окремих завдань відсутня у переважній більшості стратегій або представлена в обмеженому обсязі (наприклад, із формулюванням «створення кліматичних насаджень»).
- (15.) Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба

з опустелюванням, припинення та повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття. Відповідні цілі і завдання представлені в стратегіях, проте їхні формулювання загальні або спрямовані на підтримку лише природоохоронних територій і водойм. З іншого боку, реалізацію цілі можна пов'язати із завданнями розроблення генеральних планів населених пунктів або розроблення комплексних планів розвитку територій громад. Ці документами можуть бути трактовані як такі, що спрямовані на забезпечення реалізації ЦСР.

Недостатньо у стратегіях місцевого розвитку представлено цілі й завдання щодо розроблення містобудівної документації — проектів просторового розвитку, які враховували б особливості і ресурси громад та сприяли б сталому розвитку територій.

Ще одну прогалину стратегій місцевого розвитку можна сформулювати так: переважна більшість документів пропонують типові «уніфіковані» рішення проблем, що не завжди відповідають специфіці місцевого демографічного, економічного і культурного розвитку, екологічного стану та природних умов, а також конкретним проблемам розвитку відповідних територій. Причина цього криється, очевидно, у шаблонних підходах до аналізу поточного соціального, економічного і екологічного стану територій. Відповідно визначені стратегічні і операційні цілі, завдання стратегій наслідують шаблонність оцінювання територій та розробляються за алгоритмізованими підходами, що не є виправданим.

Висновки

Проведене дослідження виявило низку прогалин в стратегіях регіонального і місцевого розвитку в Україні стосовно досягнення «Цілей 2030», що, значною мірою, обумовлено недостатнім рівнем усвідомлення українським суспільством парадигми сталого розвитку і потенційних переваг її імплементації. До останнього часу ці питання не були відображені ні в національному законодавстві, ні в практичній діяльності. На відміну від розвинених країн світу, Україна протягом останніх 30 років не пройшла еволюційний шлях від концепції до стратегії та національних планів дій зі сталого розвитку. Тож адаптація «Цілей 2030» стала для держави, регіонів, громад, своєрідним викликом, відповідь

на який вимагає наукового супроводу та певних зусиль щодо підвищення обізнаності управлінських структур, бізнесу, громадськості з основними положеннями «Порядку денного на XXI ст.». Проблемним, як засвідчив аналіз, лишається «екологічний блок». Економічні та соціальні негаразди, прояв яких є особливо гострим в окремих регіонах та місцевостях, спричиняють трансформацію суспільної свідомості і сприяють недооцінці значення компонентів навколишнього природного середовища. Тож, і керівні кадри, і жителі громад часто не зважають на ризики, викликані надмірним антропогенним навантаженням до моменту, коли якість водних ресурсів, ґрунтів і повітря стає критично низь-

кою. Також помітним є недостатнє відображення як в регіональних, так і в місцевих стратегіях, концептів гендерної рівності та територіальної згуртованості.

Важливим аспектом є репрезентація на регіональному та місцевому рівнях окремих показників сталого розвитку, запроваджених на національному рівні. Зокрема, документами, які містять відповідні індикатори є «Національна доповідь „Цілі сталого розвитку: Україна“» і проекти «Стратегії сталого розвитку України до 2030 р.» та «Національного плану дій до 2030 р.».

Пріоритетним як для наукових консультацій, так і для інформаційних заходів лишається місцевий рівень, оскільки саме громади, вна-

слідок проведених реформ, будуть все більшою мірою визначати «дорожню карту» просування парадигми сталого розвитку в державі. З іншого боку, саме в громадах зберігається відчутна нестача кваліфікованих кадрів, стратегічного бачення власної траєкторії руху, знань про ресурси та збалансовані підходи їхнього використання. Перспективу тут формує підтримка міжнародних проєктів, що є вкрай потрібною, з огляду на успішність реалізованих пілотних проєктів, значну кількість громад і широкий спектр проєктів регіонального та місцевого розвитку. У цьому контексті, з точки зору наукового супроводу, значної актуальності набуває розробка сучасних атласно-інформаційних систем [15].

References [Література]

1. The goals of sustainable development: Ukraine. National report. (2017). Kyiv, 176 p. URL: <http://bit.ly/SDGsUkraine> [In Ukrainian].
[Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь, Київ. 176 с. URL: <http://bit.ly/SDGsUkraine>].
2. On Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030. Decree of the President of Ukraine of September 30, 2019 No. 722/2019 [In Ukrainian].
[Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>].
3. Rudenko, L.G., Lisovsky, S.A., & Marunyak, Eu.O. (2016). Environmental imperative in the priorities of the integrated planning process in Ukraine. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 4: 9–16. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/535>. [In Ukrainian].
[Руденко Л. Г., Лісовський С. А., Маруняк Є. О. Екологічний імператив у пріоритетах інтегрованого планувального процесу в Україні. *Укр. геогр. журнал*, 2016. № 4. С. 9–16. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/535>].
4. Carew-Reid, J., Prescott-Allen, R., Bass, S., & Dalal-Clayton, B. *Strategies for national sustainable development: a handbook for their planning and implementation*. London: Earthscan Publications, 1994. 203 p.
5. Sustainable Development Goals. URL: <https://sdgs.un.org/>.
6. A European Green Deal. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en#highlights.
7. Rudenko, L. G., Lisovsky, S. A., & Marunyak, Eu. O. (2015). Problems of nature use and sustainable development in the works of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine. *Ukr. Geogr. Zh.* No. 2 : 3–9. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/476>. [In Ukrainian].
[Руденко Л. Г., Лісовський С. А., Маруняк Є. О. Проблематика природокористування та сталого розвитку в працях Інституту географії Національної академії наук України. *Укр. геогр. журнал*, 2015. № 2. С. 3–9. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/476>].
8. Assessment of the state of implementation of the final documents of the World Summit on Sustainable Development (Johannesburg, 2002) in Ukraine. Ed. Rudenko, L.G. Kyiv: Akademperiodyka. 2004. P. 18–40. [In Ukrainian].
[Оцінка стану виконання підсумкових документів Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002) в Україні. / За ред. Л. Г. Руденка. Київ: Академперіодика, 2004. С. 18–40.].
9. Status of implementation in Ukraine of the provisions of the “Agenda for the XXI century” (2002–2012). (2014). Ed. Rudenko L. G. Kyiv: Akademperiodyka. 2014. 359 p. [In Ukrainian].
[Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на XXI століття» (2002–2012). За ред. Руденко Л. Г. Київ: Академперіодика, 2014. 359 с.].
10. Grechko, T. K., Lisovsky, S. A., Romanyuk, S. A., & Rudenko, L. G. (2015). Public administration in ensuring sustainable (balanced) development. Kyiv. 264 p. [In Ukrainian].
[Гречко Т. К., Лісовський С. А., Романюк С. А., Руденко Л. Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку. Київ, 2015. 264 с.].

11. Lisovsky, S. A. Society and nature: balance of interests in Ukraine. (2009). Kyiv: Institute of Geography of the NAS of Ukraine. 300 p. [In Ukrainian].
[Лісовський С. А. Суспільство і природа: баланс інтересів на теренах України. Київ: Ін-т географії НАН України. 2009. 300 с.]
12. Marunyak, Eu.O. (2018). Geospatial research and planning practice: Ukraine on the background of global trends. Kyiv: Fenix. 336 p. [In Ukrainian].
[Маруняк Є. О. Геопросторові дослідження і практика планування: Україна на тлі світових трендів. Київ: Фенікс, 2018. 336 с.]
13. Strategy of sustainable development of Ukraine until 2030. (Draft). (2017). 112 p. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf. [In Ukrainian].
[Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. (Проект). 2017. 112 с. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/ UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf].
14. On approval of State Strategy for Regional Development for the 2021–2027. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 5, 2020. No. 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>. [In Ukrainian].
[Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>].
15. Rudenko, L. G., Marunyak, Eu. O., Lisovsky, S. A., Chabanyuk, V. S., Bochkovskaya, A. I., Polivach, K. A., Podvoyska, V. I., & Vyshnya M. M. (2021). Atlas information system of potential threats to the sustainable development of the regions of Ukraine (conceptualization and implementation). *Ukr. Geogr. Zh.* No. 4 : 08–17. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/727>. [In Ukrainian].
[Руденко Л. Г., Маруняк Є. О., Лісовський С. А., Чабанюк В. С., Бочковська А. І., Поливач К. А., Подвойська В. І., Вишня М. М. Атласна інформаційна система потенційних загроз сталому розвитку регіонів України (концептуалізація і реалізація). *Укр. геогр. журнал*, 2021. № 4. С. 8–17. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/727>].

Стаття надійшла до редакції 10.01.2022.

For citation [Для цитування]

Руденко Л. Г., Лісовський Л. А., Маруняк Є. О., Голубцов О. Г., Дронова О. Л., Мозговий А. А., Чехній В. М., Фаріон Ю. М., Варуха А. В. Аналіз стратегій регіонального і місцевого розвитку України на шляху досягнення «Цілей 2030» // *Укр. геогр. журн.* 2022. № 1. С. 8–17. [Українською мовою] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>

Rudenko, L. H., Lisovskyi, S. A., Maruniak, Eu. O., Golubtsov, O. G., Dronova, O. L., Mozghovyi, A. A., Chekhniy, V. M., Farion, Yu. M., & Varukha, A. A. (2022). Scientific Results of Researchers of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2021. *Ukr. Geogr. Zh.*, 1, 8–17. [In Ukrainian] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>